

Жукорська Ярина Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач
кафедри міжнародного права та європейської
інтеграції юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

ЛІГА АРАБСЬКИХ ДЕРЖАВ: ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Висвітлено питання структури та функціонування Ліги арабських держав. Особливо наголошено на позитивних та негативних рисах, притаманних організації. Розглянуто перспективи її розвитку та модернізації у сучасних умовах.

Ключові слова: міжнародна організація, органи, прийняття рішень, функціонування, модернізація.

Жукорская Я. М.

Лига арабских стран: вопросы развития и перспективы.

Освещены вопросы структуры и функционирования Лиги арабских государств. Отдельно отмечены позитивные и негативные черты, присущие организации. Рассмотрены перспективы ее развития и модернизации в современных условиях.

Ключевые слова: Международная организация, органы, принятие решений, функционирование, модернизация.

Zhukorska Y.

League of Arab States: the questions of development and prospects.

The article is dedicated to the issue of the structure and functioning of the League of Arab States. In it is emphasized the positive and negative features of the Organization. The prospects of its development and modernization in the modern world are highlighted.

Keywords: The international organization, authorities, to make a decision, operation, modernization.

Постановка проблеми. У сучасному світі все більшого значення на міжнародній арені набувають міжнародні організації та об'єднання. Одне з центральних місць у мусульманському світі займає організація, що об'єднує арабські держави, – Ліга арабських держав (ЛАД).

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблематики діяльності ЛАД присвятили свої праці праці А. М. Васильєва, Л. В. Валькової, Е. С. Мелкумян, Р. В. Ланда, А. А. Шведова. І. Ф. Черникова, В. К. Гури, О. А. Коппель, Н. Д. Несука та ін.

Метою статті є дослідження етапів розвитку Ліги арабських держав як центрального елемента структури міжнародної співпраці мусульманського світу та аналіз перспектив її розвитку на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Фактично, Ліга пройшла кілька етапів свого розвитку і «пережила» кілька спроб реорганізації, основою яких було бажання модернізувати арабську регіональну систему.

Ідея об'єднання арабських держав виникла задовго до Другої світової війни, але лише війна змусила арабський світ втілити ідею в реальність. Атмосфера війни була сприятливою для активізації опозиційних рухів у підмандатних арабських країнах. Тоді виникла необхідність встановлення певного балансу між різними політичними силами арабських країн, активну роль серед яких відіграв Єгипет. Необхідність об'єднання була зумовлена небезпекою сіоністського руху, масовою еміграцією єврейського населення на палестинські землі, планами створення Держави Ізраїль. Існував значний обсяг торговельного обміну та обміну робочою силою між арабськими країнами, що міг забезпечити матеріальну, духовну і культурну основу майбутнього об'єднання [2, 28].

Свій початок ЛАД бере з підписання договору «Про дружбу та союз» між Саудівською Аравією та Іраком від 2 квітня 1936 р. У преамбулі договору сказано: «Обидві високі договірні сторони працюватимуть у напрямку об'єднання ісламської та арабської культур, а також військових організацій їхніх країн шляхом обміну науковими та військовими місіями». Цей договір був відкритий до підписання для інших арабських країн. 29 квітня 1937 р. до нього приєдналась Народно-демократична Республіка Ємен.

Наступним кроком на шляху до зближення арабських країн було підписання 7 травня 1936 р. «Договору про дружбу» між Єгиптом і Саудівською Аравією, яким вперше встановлено дипломатичні відносини між цими двома країнами.

Початок другого етапу утворення арабського союзу пов'язаний з виступом британського міністра закордонних справ Ідена в Палаті громад 29 травня 1941 р. У своїй промові він висловив підтримку арабським країнам у створенні такої організації, яка б об'єднала їхні інтереси. Через рік після цього ініціативу створення арабського об'єднання взяв у свої руки єгипетський прем'єр-міністр Мустафа Нахас-паша. «Його Величність запросила сирійського прем'єр-міністра Жаміля Мірідіна і президента Ліванського національного пакту відвідати Каїр з метою проведення тристоронніх переговорів під назвою «Створення Арабської ліги з метою розширення співпраці арабських країн» [1, 43].

Це було першим обговоренням ідеї створення Арабської ліги. З того часу проводилась серія двосторонніх переговорів між Єгиптом, з однієї сторони, і представниками Іраку, Сирії, Лівану, Саудівської Аравії, Йорданії та Ємену – з другої. Результатом переговорів були два основні проекти арабського утворення:

– майбутнє об'єднання могло мати назву «Субрегіональне об'єднання» під опікуномством «Великої Сирії»;

– згідно з другим проектом об'єднання мало загальний характер і мало охопити всі незалежні арабські країни.

З 25 серпня до 7 жовтня 1944 р. підготовча комісія проводила зустріч між представниками Сирії, Лівану, Йорданії, Іраку, Єгипту та Ємену. Саме тоді комісія вирішила назвати майбутнє об'єднання «Лігою Арабських Держав».

ЛАД була створена на Загальноарабському конгресі в Олександрії, який відбувався з 25 вересня по 17 жовтня 1944 р. [2, 28]. Основою її діяльності був т. зв. «Олександрійський протокол». Олександрійський протокол був основоположним документом, оскільки на його основі створено Статут ЛАД, який було підписано 22 березня 1945 р. в Каїрі (Єгипет). Цей документ включає преамбулу, 20 статей і три додатки: щодо незалежності Палестини та її участі в роботі ЛАД, щодо співпраці з третіми арабськими державами, щодо призначення Генерального Секретаря. Положення Пакту доповнює Договір про спільну оборону і економічну співпрацю 1950 р.

Пакт закріпив обов'язок ЛАД надавати всесторонню допомогу народам арабських держав, у тому числі і підтримку в намірах здобути незалежність.

Основними цілями ЛАД є налагодження відносин між державами-членами; координація їх політичних дій для тіснішої співпраці; захист їх незалежності та суверенітету; забезпечення розгляду всіх питань, що стосуються арабських держав та їх інтересів; забезпечення співпраці між державами-членами в економічній і фінансовій сфері, у сфері транспорту і зв'язку, питаннях культури, питаннях громадянства, паспортно-візового режиму, виконання судових рішень та видачі злочинців; із соціальних питань і питань охорони здоров'я.

Основні принципи ЛАД такі: паритетна участь держав-членів у керівництві ЛАД; незастосування сили у взаємовідносинах між членами і обов'язок вирішувати суперечки мирним шляхом; спільна оборона у випадку агресії проти держав-членів і застосування відповідних політичних, воєнних й економічних заходів проти агресора; невтручання у внутрішні справи держав-членів.

Система органів ЛАД згідно з Пактом та документами, що його доповнюють, складається з Ради ЛАД; Загальноарабського парламенту; постійних комітетів; Об'єднаної ради оборони; Економічної ради, Генерального секретаріату, спеціалізованих організацій (агентств) та інститутів.

Керівним органом ЛАД є Рада, до якої входять глави чи прем'єр-міністри держав-членів чи уповноважені ними особи. Представники держав по черзі виконують обов'язки Голови Ради. Сесії збираються два рази на рік. На вимогу будь-якої держави-члена, якщо цього вимагають обставини, скликаються надзвичайні сесії Ради. Між сесіями роботою ЛАД керує Генеральний секретар. Кожен член Ради має один голос. Рішення, прийняті одногосно, є обов'язковими для всіх держав-членів. Рішення, прийняті більшістю, є обов'язковими для тих держав, які віддали за них свій голос, за винятком рішень, які є обов'язковими для всіх згідно з Пактом. У випадку рівної кількості голосів рішення відхиляється. Рада визначає частку держави-члена у витратах організації. Рада пропонує свої послуги для вирішення будь-якого спору, що виникає між державами-членами. Місцерозташування – м. Каїр.

Іще одним керівним органом ЛАД є перехідний Загальноарабський парламент, створений у 2005 р. Він має консультативні функції. До його складу входить по 4 представники від кожної держави-члена. В майбутньому планується формувати цей орган шляхом прямих виборів. Місцерозташування – Дамаск.

Рішенням Ради створюють постійні комітети, які здійснюють свою діяльність під її керівництвом за принципом субординації. Рішення в комітетах приймаються простою більшістю і мають рекомендаційний характер, можуть набувати обов'язкової сили у випадку їх затвердження Радою. Допускається участь третіх арабських держав у роботі комітетів ЛАД.

Об'єднана рада оборони, створена у 1950 р. на основі Договору, складається з міністрів закордонних справ і міністрів оборони й відповідає за підтримку миру і безпеки в регіоні. Рішення приймаються 2/3 голосів. Всі питання, що стосуються миру і безпеки, Рада Ліги передає на її розгляд. Разом з Об'єднаною радою оборони на підставі Договору 1950 р. почала функціонувати і Постійна воєнна комісія, яка складається з начальників воєнних штабів та їх представників.

Економічна рада, створена на основі Договору у 1950 р., складається з міністрів економіки держав-членів і відповідає за підвищення рівня життя, розвиток економіки, експлуатацію природних ресурсів, розвиток с/г та промисловості і сприяння укладенню міжнародних договорів між державами-членами для досягнення цих цілей. Сесії є закритими. Кожен член має 1 голос. Рішення приймаються більшістю.

Генеральний секретаріат є адміністративним апаратом, який очолює Генеральний секретар, що обирається 2/3 голосів Ради Ліги на 5 років. Він складає проект бюджету ЛАД, відповідає за діяльність Генерального секретаріату і всього допоміжного апарату і є вищою посадовою особою ЛАД. Секретаріат має свої інформаційні бюро в третій державі.

З 1950 р. ЛАД набула статусу спостерігача при ООН. При штаб-квартирі ООН знаходиться постійна делегація ЛАД.

У систему ЛАД входять спеціалізовані організації, інститути та установи, що мають особливий правовий зв'язок з нею: Арабський поштовий союз; Арабський союз телекомунікацій; Об'єднання арабських радіостанцій; Рада арабської економічної єдності; Міжнародна арабська організація громадської безпеки; Арабська організація з науки управління; Арабська організація з питань освіти, культури і науки; Арабська організація промислового розвитку; Арабська організація стандартизації та метрології; Рада арабських держав з цивільної авіації; Арабський фонд економічного та соціального розвитку; Організація арабських держав-експортерів нафти; Арабська організація з забезпечення безпеки капіталовкладень; Арабська організація розвитку с/г; Арабський валютний фонд; Арабська академія морських вантажоперевезень; Арабський центр вивчення пустель та посушливих районів; Арабська організація супутникового зв'язку; Арабський банк економічного розвитку країн Африки; Інститут арабської писемності; Інститут арабських наукових досліджень; Арабський комітет з виставок; Арабський регіональний орган, спрямований проти неграмотності; Арабський центр промисловості і розвитку; Арабський фонд економічного і соціального розвитку; Інститут арабських лісонасаджень; Музична арабська асоціація; Адміністративний суд Ліги арабських держав.

Інститути та установи, що входять до системи ЛАД, створюються на основі рішень Ради, а в деяких випадках Економічної ради. Відносини між ЛАД та цими організаціями мають різний характер. ЛАД надає фінансову підтримку організаціям та інститутам, які входять до її системи.

Будь-яка незалежна арабська держава має право увійти в Лігу в тому випадку, якщо вона подасть заявку в Генеральний секретаріат. Заявка вноситься на розгляд Ради Ліги на першому засіданні після її подання. Рада приймає рішення більшістю голосів.

Держава-член, що не виконує своїх зобов'язань за Пактом, може бути виключена з організації. Рішення приймається одностайно Радою без урахування голосу держави, з приводу якої воно приймається.

Держава-член ЛАД може вийти з її складу через рік після повідомлення Ради про таке рішення. До сьогодні жодна держава не вийшла зі складу ЛАД.

На сьогоднішній день членами ЛАД є 22 держави Північної Африки та Близького Сходу: Сирія, Ірак, Ємен, Йорданія, Ліван, Єгипет, Саудівська Аравія, Лівія (1953), Судан (1956), Марокко і Туніс (1958), Кувейт (1961), Алжир (1962), Бахрейн, Катар, Оман і Об'єднані Арабські Емірати (1971), Мавританія (1973), Сомалі (1974), Джибуті (1977), Коморські острови (1993). У 1976 році членом ЛАД стала Організація визволення Палестини, з 1988 – держава Палестина.

ЛАД порівняно з іншими сучасними міжнародними організаціями має кілька позитивних аспектів:
– держава може бути виключена з організації за невиконання своїх зобов'язань;
– держава не може заблокувати прийняття рішень.

Проте є і «мінуси» – рішення, за які держава не голосувала, не є для неї обов'язковими.

Варто врахувати і такий позитивний об'єднувальний аспект як спільна релігія усіх держав-членів.

Висновки. З огляду на події, які сьогодні розгортаються в світі загалом та арабському регіоні зокрема, ЛАД могла б стати вагомим важелем врегулювання суперечностей між державам. Ірак розвалюється, питання іранської ядерної програми на разі ніби закриті, але всі ми розуміємо, що це питання може виникнути в будь-який момент знову. Сирія знаходиться в полоні громадянської війни, в яку тепер частково втягнуті Туреччина та Саудівська Аравія.

У 2005 р. арабські держави розпочали реформування ЛАД з метою перетворення її в арабський союз за аналогією з Європейським Союзом. Окрім реформування системи органів та установ, першим кроком в якій стало створення вищезгаданого Загальноарабського парламенту, розпочалася реалізація масштабних проектів щодо створення єдиної митної зони, загальної системи електропостачання, єдиної залізнично-дорожньої системи. У 2015 р. держави-члени підписали протокол про формування арабських збройних сил. Згідно з проектом, армія ЛАД буде складатися з 40 тисяч солдатів, тисячі військових льотчиків і 3 тисяч службовців ВМФ. Штаб спільних сил ЛАД, імовірно, буде розташований у Каїрі.

Якщо держави-члени ЛАД докладуть зусиль і реформують та модернізують її, організація має реальні шанси стати впливовим об'єднанням на міжнародній арені.

Література:

1. *Маджавліх Махмуд Салем. Лига арабских государств – международная региональная организация : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Международное право» / Маджавліх Махмуд Салем ; науч. рук. Е. Г. Козлов ; Институт востоковедения Российской Академии наук. Центр Арабских исследований. – М., 1998. – 20 с.*
2. *Шреплер Х.-А. Международные организации / Х.-А. Шреплер. – М., 1995.*